

Demografska i socijalna slika roda Haramija u Gračanima od XVI. stoljeća do suvremenosti

Domagoj Novosel¹

Obitelj kao osnovna jedinica ljudske zajednice oduvijek je bila temelj stvaranja širih i kompleksnijih struktura od onih rodovskih, zadružnih pa se sve do onih najviših u vidu nacije. Prezimenski mozaik koji u Hrvatskoj kao tradicionalno katoličkoj zemlji uglavnom nastaje nakon Tridentskog koncila (1545.–1563.) omogućio je praćenje demografskih i socijalnih procesa rodova kroz povijesna razdoblja. Proučavanjem određenih obiteljskih i rodovskih zajednica na mikrorazini stvara se šira demografska i socijalna slika hrvatskoga društva u različitim povijesnim procesima i događajima. Transformacija rodova putem zadružnih obitelji pa sve do nuklearnih obiteljskih zajednica u suvremenom društvu daje nam dobar pregled i povijesti svakodnevice s kojom je bila suočena tradicionalna hrvatska obitelj u prošlosti. Modernizacija društva unutar zakonskih okvira, ali i industrijalizaciju neminovno je utjecala i na razvoj rodova i obitelji. Sukladno tome cilj je rada prikazati demografsku i socijalnu sliku roda Haramija u Gračanima od same pojave prezimena u XVI. stoljeću do suvremenosti.

Ključne riječi: demografska slika, Gračani, rod Haramija, obitelj, socijalna slika.

1. Uvod

Današnja sjeverna prefirerija grada Zagreba smještena na južnim obroncima Medvednice svojim je geografskim karakteristikama oduvijek bila pogodna za osnivanje ljudskih naseobina. O tome svjedoče i najstariji arheološki nalazi, od

¹ dr. sc. Domagoj Novosel, znanstveni suradnik, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: domagoj.novosel5@gmail.com.

kojih najznačajniji sežu u Brončano doba (Kampuš i Karaman, 1988, 12). U srednjovjekovnom razdoblju u podnožju Medvednice osniva se cijeli niz sela koja će svojom kulturološkom cjelinom sve do današnjih dana tvoriti regiju Zagrebačko prigorje (Novosel, 2019, 42-45). Središnji dio cijele regije prostirao se od Mikulića i Šestina na istoku do Čučerja i Oporovca na istoku. Kraj bogat šumom i izvorima pitke vode omogućavao je egzistenciju seljaštva, a goroviti predjeli omogućavali su izgradnju fortifikacija koje su nadzirale ključne puteve i prijelaze. Stoga ne čudi što je upravo na ovom području izgrađen i Medvedgrad kao ključna utvrda zagrebačke okolice (Klaić, 1987, 38). Središnja sela nastaju uz crkve i samostane u Markuševcu, Remetama, Šestinama, Čučerju i Gračanima. Uz središnja sela, koja su izuzev Gračana bila sjedišta rimokatoličkih župa, razvija se i cijeli niz zaseoka koji s vremenom počinju gravitirati centralnim naseljima. U srednjem i ranom novom vijeku na razvoj sela Zagrebačkog prigorja, a samim time i njegovo stanovništvo utjecala su tri bitna čimbenika; zagrebački Gradec, kaštel Medvedgrad i pavlinski samostan u Remetama. Demografski razvoj prigorskih sela bio je izravno vezan uz tri navedena subjekta, a stanovništvo se nalazilo u vazalnom položaju prema svojim feudalnim gospodarima (Novosel, 2008, 27-29). Mnogobrojne silnice; ratovi, migracije, epidemije, državne reforme također su mijenjale demografsku i socijalnu sliku Zagrebačkog prigorja. Tijekom druge polovice XIX. i prve polovice XX. stoljeća stanovništvo Zagrebačkog prigorja učvrstilo je zajednički regionalni identitet koji je počivao na kajkavskom dijalektu, narodnoj nošnji, narodnim običajima i pripadnosti Rimokatoličkoj crkvi. Sve do početka XX. stoljeća cijela je regija bilježila cijeli niz migracija i valova doseljavanja iz svih krajeva srednje Europe kao i područja pod vlašću Osmanlija. Stoga je i porijeklo stanovništva Zagrebačkoga prigorja bilo raznoliko, ali se pod utjecajem domicilnog stanovništva i lokalnih institucija svaki novi migracijski val uklapao u postojeće stanje. Primjerom roda Haramija u Gračanima zrcali se upravo jedan takav djelić demografske i socijalne slike Zagrebačkog prigorja.

2. Gračani – postojbina Haramija uoči njihove pojave

Gračani se kao selo prvi put spominju 1334. godine u Statutima Stolnoga kaptola zagrebačkoga (Dobronić, 2003, 80). No samo naselje vjerojatno je i starije jer se već 1201. godine navodi lokalitet Mons Ixes (brežuljak Isce) u povelji kralja Emerika (Marković, 2006, 196). Navedeni toponim i danas je postojeći u nazivu ulice Isce u Gračanima uz crkvu sv. Mihalja (Novosel, 2008,

407). Upravo će Isce biti predio Gračana u kojem će rod Haramija obitavati od svojeg začetka sve do konca XX. stoljeća. Počevši od XIV. stoljeća nadalje stanovnici Gračana često se pojavljuju u pisanim vrelima, prije svega ispravama i parnicama. U to doba nailazimo i na prva osobna imena tadašnjih Gračanaca; Jakoba, Ivčeca, Mateja, Kusa, Endreja i Marka (Dobronić, 2003, 97). Sve do XVI. stoljeća stanovnici Gračana zavedeni su kao kmetovi medvedgradskoga vlastelinstva, remetskih pavlina, gradske općine Gradec, ali i privatnih osoba. No od toga doba njihov je društveni i vazalni položaj vezan gotovo isključivo uz Gradec (Dobronić, 1957, 13). No medvedgradski vlastelini, remetski pavlini kao i zagrebački kanonici kroz cijelo su vrijeme nastojali uzurpirati gradečki posjed pa su oružane borbe i sudske parnice bile svakodnevna pojava. Već koncem XV. stoljeća osmanlijski akindžijksi odredi postaju sve veća opasnost za područje šire zagrebačke okolice. Njihove česte provale preko rijeke Save i paljenje sela, izazivali su paniku u nezaštićenih kmetova izvan gradskih zidina. Od osmanlijskih upada osobito je stradao remetski samostan, a koji je poharan 1483., 1557. i 1591. godine (Sekulić, 1986, 47). Za samostansku zajednicu osobito je bio poguban napad iz 1591. godine kada su Osmanlije pogubile dvanaesticu remetskih pavlina (Sekulić, 1986, 47). Ne postoje podaci o osmanlijskim upadima u Gračane i okolne zaseoke, no neposredna blizina Remeta, kao i nepovoljna demografska slika sugeriraju navedeno kao realnu mogućnost. Naime, zbog sve veće nesigurnosti, ali i povećanih poreznih podavanja, stanovništvo je postalo sve malobrojnije. Prema određenim izvorima selišta su napuštana, pa čak i porušena, o čemu postoje navodi iz 1573. godine (Štefanac, za 2012, 114). Podatci o plaćanju ratnog poreza iz druge polovice XVI. stoljeća govore kako je u Gračanima plaćen porez za samo šest dimova (kućanstava), a 1596. godine za samo jedan dim (Kampuš i Karaman, 1988, 70). Sveukupno je od 1519. do 1596. godine u Gračanima plaćen porez za 57 dimova, što je predstavljalo konačan broj kućanstava u navedenom razdoblju (Štefanac, 2012, 114). Prema dokumentu *Popis domaćinstava kmetova, inkvilina, plemića armalista, predijalaca i plemića jednoselaca u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji* iz 1598. godine stoji da je u Gračanima živjelo 17 stanovnika (Karbić i Ladić, 1994, 256). Tome broju treba pribrojiti i pet kmetova koji su pripadali velikaškoj obitelji Gregorijanec, tadašnjim vlasnicima medvedgradskoga vlastelinstva (Klaić, 1987, 271). Ove porazne demografske brojke s konca XVI. stoljeća ujedno su i prvi statistički podatci o stanovništvu Gračana. Kako bi došlo do

demografske obnove, gradska uprava Gradeca sklopila je 15. ožujka 1599. godine sporazum s izbjeglim stanovnicima Bihaća, te ih naselila na područje Gračana. (Banek, 1998, 122). Prema sporazumu Bišćani su bili oslobođeni tlake i gradskoga poreza, a zauzvrat su trebali oružjem štiti dobiveni posjed (Kampuš i Karaman, 1988, 74). Analizirajući širu sliku, demografska slika Hrvatske u to je vrijeme bila narušena tzv. *Dugim ratom* (1593.–1606.), a koji je uzrokovao velika pomicanja stanovništva prema sjeveru zemlje (Petrić, 2011, 55–86). U tom kontekstu ratnih djelovanja i migracijskih kretanja tekao je demografski razvoj Gračana u kojima će se upravo tada vremenu pojaviti i rod Haramija.

3. Rod Haramija u Gračanima od XVI. do konca XVIII. stoljeća

Nakon bitke na Mohačkom polju 1526. godine, Hrvatska se politički i vojno našla u vrlo teškoj situaciji. Osim sve češćih i pogibeljnih osmanskih provala, zemlju je potresao građanski rat između pristalica nadvojvode Ferdinanda Habsburškog i erdeljskog vojvode Ivana Zapolje koji su pretendirali na ispražnjeno hrvatsko prijestolje. Nakon svršetka građanskoga rata i pobjede Ferdinanda Habsburškog, pristupilo se konsolidaciji obrane hrvatskoga teritorija te su na Saboru u Dubravi 8. svibnja 1539. donijete konkretne mjere (Kruhek, 1995, 102–103). Unovačeno je 300 pješaka, haramija koji su trebali čuvati puteve te gorske klance od pljačkaških osmanskih odreda (Kruhek, 1995, 103). U kasnijem razdoblju haramije su kao vojnici bili korišteni kao posadni vojnici u utvrđenjima. Naoružani puškama s fitiljem i hladnim oružjem, odjeveni prema lokalnom običaju, banske su haramije bile pod upravom Hrvatskoga sabora, odnosno bana, zbog kojeg su na ovom području nosile pridjev banske (T. Aralica i V. Aralica, 1996, 108). Banske haramije većim su dijelom bile stacionirane u Pokuplju, a manjim dijelom u Kalničkom gorju i Medvednici (T. Aralica i V. Aralica, 1996, 108). Njihov se broj kretao od 300 u samom začetku, 1626. godine bilo ih je 415, a 1744. godine 501 (Adamček, 1980, 507). Zbog troškova održavanja haramija, a koje je snosio Hrvatski sabor, jedinice haramija bile su rapuštane u zimskim mjesecima, kada su u pravilu vojna djelovanja obustavljana (T. Aralica i V. Aralica, 1996, 108). S obzirom na geografski položaj Gračana koji leže na samom južnom podnožju Medvednice, raspuštene su se haramije u zimskim mjesecima spuštale u selo na sigurni zimski bivak. Haramije se u Gračanima prvi put spominju 1572. godine te se od tog vremena neprekinuto i učestalo pojavljuju u arhivskim vrelima (Dobro-

nić, 1957, 18). Nakon Tridentskog koncila (1545.–1563.) prezimena i uvođenja matica rođenih unutar Rimokatoličke crkve, ustaljuju se prezimena u zapadnom svijetu, sukladno tome i među Hrvatima (Šimunović, 2006, 28). Prezimena su se izvodila iz četiriju glavnih skupina; prema patronimima i matronimima (imena očeva i majki), prema nadimcima, prema etnonimima (pokrajini ili narodnosti), te prema zanimanju (Šimunović, 2006, 28). Upravo prema ovoj posljednoj grupi nastalo je i prezime Haramija u Gračanima. Razvojačene haramije i njihovi potomci, preuzeli su kao prezime vojničko zanimanje njihovih predaka. Godine 1585. i 1588. spominje se kao stanovnik Gračana Stjepan Haramija, što je prvi slučaj da se jedan član ovoga roda bilježi punim imenom i prezimenom (Dobronić, 1957, 18). Ista je osoba 1603. godine prodala svoj vinograd u Donjem Prekrižju (Novosel, 2008, 362). Navedeni podatak govori kako su Haramije u Gračanima vrlo rano stekle posjede kojima su slobodno raspolagale. Godine 1615. u Urbaru kraljevskog slobodnog grada na brdu Gradecu zagrebečkom zapisan je Franjo Haramija, a iz popisa njegove imovine proizlazi kako se radilo o imućnom čovjeku i glavaru obitelji (Dobronić, 1953, 22–23). Godine 1631. zabilježen je u spisu Istrage Mathe (Mato) Haramija (Dobronić, 1953, 22–23). Prema svemu sudeći potomci nekadašnjih vojnika haramija s vremenom su na području Gračana stekli status kmetova. O tome nam zorno govori dokument *Popis gradskih kmetova* iz 1665. godine u kojem se navode dvije obitelji Haramija u Gračanima. Kao glavari kuća navode se Laurentius Haramia (Lovro Haramija) i Joannes Haramia (Ivan Haramija) (Dobronić, 1953, 37–40). Lovro Haramija moguće je istovjetan s osobom Lovro Haramina koji se u sudskoj raspravi navodi 1643. godine, kao osumnjičenik u nezakonitom lovu na vepra (Dobronić, 1949, XLIX). Ista je osoba spomenuta i 1666. godine kao gradski kmet iz Gračana (Dobronić, 1949, LIII). U vizitaciji župe sv. Marije na Dolcu iz 1691. godine ponovno su zabilježene dvije obitelji Haramija u Gračanima. Zanimljiv je podatak da je jednoj od obitelji Haramija tada na čelu stajala ženska osoba, Jelena Haramija (Dobronić, 1992, 189). Kao glavar druge obitelji upisan je Ivan Haramija (Dobronić, 1992, 189). U vizitaciji iste župe iz 1742. godine prezime Haramija nalazi se prvom mjestu popisanih gračanskih rodova (Banek, 1998, 4)

4. Kućna zadruga Haramija i njena dioba u XIX. stoljeću

Tijekom XIX. stoljeća rod Haramija doživljava demografsku ekspanziju. Početkom stoljeća stanovništvo Zagrebačkog prigorja, pa tako i samih Gračana

organizirano je na nivou kućnih zadruga. Zadruge su bile porodične zajednice u kojima su zajedničkim životom živjeli, privređivali i raspolagali imanjem dvaju ili više srodnika, podrijetlom od istog pretka, te eventualno usvojenim (pridruženim) članom. Zadruge su znale imati i više od 50 članova, ali su takvi primjeri bili iznimke, te su u prosjeku brojale 20-ak članova (Pavličević, 1989, 80). Pravno gledajući, zadruge su bile i više od krvne zajednice jer su u nju primane osobe izvan krvnog srodstva. Ono što je zadrugu definiralo drukčijom od ostalih obiteljskih zajednica bilo je zajedničko vlasništvo nad imovinom (Krišković, 1925, 51–58). Na čelu svake zadruga u Zagrebačkom prigorju stajao je starešina. Zadruga je brinula za svoje članove, osiguravala im smještaj, hranu i odjeću, brinula za svadbene i posmrtno troškove. S druge pak strane, svaki je član zadruga svojim radom doprinosaio zadruzi u gospodarskome životu i privređivanju. Imovina je bila zajednička, a njome je raspolagao starešina, dok su njegovoj supruzi bile podređene sve ženske članice zadruga (Novosel, 2019, 246). Kućna zadruga Haramija djelovala je prema istovjetnom obrascu i pravilima kao i ostale zadruga u selima Zagrebačkog prigorja. Početkom XIX. stoljeća zabilježene su dvije obitelji prezimena Haramija u Gračanima. Prvoj je na čelu kao glavar stajao Josip Haramija i imala je 12 članova, a drugoj Stjepan Haramija te je brojila 10 članova (HR-AŽR, Status animarum pro anno 1818).

Već početkom druge polovice XIX. stoljeća sjevernu Hrvatsku zahvaća proces dioba kućnih zadruga, a koji se na području sela zagrebačke okolice pojavio šezdesetih godina (Pavličević, 1989, 280). Razlozi dioba kućnih zadruga bili su različiti, a ključni su bili gospodarski i zakonski čimbenici. Mlađa populacija muškaraca u zadrugama nije više bila voljna dijeliti svoju vlastitu zaradu sa starešinom koji bi njome upravljao. Blizina grada Zagreba i nove mogućnosti zarade čine ih financijski neovisnima, te oni traže svoj dio imovine kako bi njome slobodno raspolagali (Novosel, 2019, 253). Poseban problem tvorilo je tzv. *žensko pitanje*. U zadrugama je bilo uobičajeno da žene udajom u drugu zadrugu ostaju bez prava i imovine u svojoj matičnoj zadruzi. No zakonskim člankom 4. iz 1870. godine Hrvatski sabor odlučio je da udana žena ne gubi prava u matičnoj zadruzi (Pavličević, 1989, 85). Zbog toga je miraz, koji je žena od tog vremena udajom nosila sa sobom u drugu zadrugu, činio znatan ekonomski udarac matičnoj zadruzi, a i izazivao je veliko nezadovoljstvo muških članova zadruga (Novosel, 2019, 253). Sve navedeno dovelo je do velikog rasapa kućnih zadruga u Gračanima u drugoj polovici XIX. stoljeća, a nave-

deni proces nije zaobišao ni kućnu zadrugu Haramija. Zakonom o zadrugama iz 1889. godine određena je procedura dijeljenja zadruga (Sbornik zakonah i naredabah valjanih za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, 1889, 365–368). Prema njemu svaka je zadruga, ukoliko se željela podijeliti, utoliko je morala priložiti svoje rodoslovlje, koje je za njih izradio mjesni župnik. Na osnovu tih zahtjeva, koji su u slučaju roda Haramija pohranjeni u arhivu župe Remete, može se vidjeti vremenski period dokidanja zadruga. Kućna zadruga Haramija iz Gračana svoj je zahtjev za ispis rodoslovnog stabla, a samim time i diobu podnijela 1883. godine. U ime zadruga zahtjev je podnio njen posljednji starešina Juraj Haramija (HR-AŽR, Prilozi za izradu Statusa). Nakon što se zadruga Haramija iz Gračana razila, rod Haramija širi se iz matičnog Isca po cijelim Gračanima i okolnim selima. Koncem XIX. stoljeća dvije obitelji Haramija živjele su u Gračanima, jedna u staroj zadružnoj kući u selu Iscu te jedna u selu Dolju (HR-AŽR, Status animarum 1850–1963). Gradeći svoje nove kuće na nekadašnjim zajedničkim zadružnim posjedima, rod Haramija doživljava demografski uzlet koji će vrhunac doživjeti u prvoj polovici XX. stoljeća.

5. Demografski i socijalni vrhunac roda Haramija u prvoj polovici XX. stoljeća

Prva polovica XX. stoljeća, osobito razdoblje između dvaju svjetskih ratova, vrhunac je demografskog razvoja roda Haramija. Osim statističkog porasta Haramije u prvoj polovici XX. stoljeća imaju i važnu ulogu u društvenom, gospodarskom i političkom životu Gračana. U drugoj polovici stoljeća Haramije će i nadalje, unatoč političkim previranjima, održati svoj društveni status, ali će doživjeti demografski krah. Prema državnom popisu stanovništva iz 1931. godine u Gračanima je zabilježeno ukupno 65 prezimena (HR-DAZG, UOGR, Evidencije o stanovništvu, 1931). Prezime Banić bilo je najbrojnije, nosilo ga je 20 obitelji s ukupno 83 nositelja. Uz Baniće najbrojniji su bili upravo članovi roda Haramija, čije je prezime nosilo 13 obitelji s 56 nositelja prezimena (HR-DAZG, UOGR, Evidencije o stanovništvu, 1931). Rod Haramija već se ranije proširio na druga sela unutar Upravne općine Gračani-Remete, pa popis iz 1931. godine bilježi jednu obitelj Haramija s četirima članovima u selu Dolje, te jednu obitelj s također četirima članovima u selu Zvečaj (HR-DAZG, UOGR, Evidencije o stanovništvu, 1931). Ukupno je dakle unutar Upravne općine Gračani-Remete 1931. godine živjelo 15 obitelji Haramija s 64 nositeljima prezimena (HR-DAZG,

UOGR, Evidencije o stanovništvu, 1931). Većina je obitelji Haramija između dvaju svjetskih ratova primarno privredivala od poljoprivrede. Obrada zemlje te prodaja voća i povrća bili su temeljni izvor prihoda za 63,34 % obitelji u Upravnoj općini Gračani-Remete tridesetih godina XX. stoljeća (Novosel, 2019, 273). No već u tom razdoblju priličan se broj obitelji okreće novim zanimanjima, prije svega obrtničkim i zanatskim. Njihov je udio iznosio značajnih 10,23 % unutar općine. Trgovci, gostioničari, stolari, kolari, svi su oni bili dio novoga sloja privrednika u selima Zagrebačkoga prigorja. Haramije nisu bile iznimke, pa tako 1927. godine nalazimo Mirka Haramiju iz Gračana kao vlasnika krčme i mesnice (HR-DAZG, UOGR, Opći spisi, 1927). Tri godine kasnije Mirko Haramija vodi se samo kao vlasnik krčme (HR-DAZG, UOGR, Opći spisi, 1930). Njegov rođak Pavao Haramija, koji je živio u blizini crkve sv. Mihalja dodatno je privredivao kao crkveni zvonar (Novosel, 2019, 426). Određeno je vrijeme također bio vlasnik trgovačke radnje u blizini crkve (Novosel, 2008, 363).

Tijekom cijeloga XX. stoljeća članovi roda Haramija u Gračanima, aktivno sudjeluju i u društveno-političkom životu. Osnutkom Hrvatskog seljačkog pjevačkog društva Podgorac u Gračanima 1907. godine, Haramije uzimaju veliki obol u radu društva. Među osnivačima nalazio se spomenuti Pavao Haramija, koji u razdoblju 1908.–1909. vrši i dužnost predsjednika društva (Banić i sur., 2007, 95). S obzirom na to da Podgorac u začetku nije imao dom u kojem bi se Društvo sastajalo, održavalo sastanke i probe, odlučeno je da se krene u izgradnju istog. U tu je svrhu Mirko Prekupec, tadašnji predsjednik društva, okupio sedmoricu najbogatijih stanovnika Gračana koji su Podgorcu posudili 84 000 dinara te time završili izgradnju doma (Banić i sur., 2007, 73). Koliko su Haramije tada bile utjecajan i bogat rod najbolje govori činjenica da su se među sedam najbogatijih Gračanaca našla čak dvojica: Josip i Mato Haramija (Banić i sur. 2007, 73). Osim u društvenom, Haramije sudjeluju i u političkom životu Gračana u prvoj polovici prošloga stoljeća. Osobito je aktivan Luka Haramija, koji i prije Drugoga svjetskoga rata vodi aktivan društveno-politički život, a u listopadu 1942. godine imenovan je ustaškim tabornikom u Gračanima (Macut, 2018, 319). Kao aktivan član Ustaškog pokreta u Gračanima djelovao je i mlađahni Ladislav Haramija, zapovjednik organizacije Ustaških junaka u Taboru Gračani (Macut, 2018, 319). Sumirajući razdoblje prve polovice XX. stoljeća, može se zaključiti kako je rod Haramija dostigao svoj zenit u demografskom i socijalnom razvoju na području Gračana.

6. Suton roda Haramija – od druge polovice XX. stoljeća do suvremenosti

Pedesetih godina prošloga stoljeća Haramije još uvijek zauzimaju značajno mjesto u svakodnevnom životu Gračana. No društveno-politička zbilja počela se uvelike mijenjati. Novim administrativnim ustrojem ukinuta je Upravna općina Gračani-Remete, a 1. siječnja 1950. godine njen je teritorij postao sastavni dio Grada Zagreba, preciznije Općine Medveščak (Novosel, 2008, 146). U takvim novim okolnostima izgubio se politički utjecaj, moć odlučivanja te upravljanje financijama, a koji su do tada bili u rukama seoske elite Gračana. Samim time politički utjecaj izgubili su i oni bogatiji gračanski rodovi čiji su predstavnici do tada kreirali lokalnu politiku. Jedna od ključnih osoba pedesetih godina u Gračanima bio je Slavko Haramija. U dvama je navratima bio predsjednik HSPD-a *Podgorac*, institucije koja je i nadalje bila važan čimbenik u društvenom životu Gračana, mjesto kulturnog djelovanja. Prvi je mandat obnašao u periodu od 1952. do 1954. godine, a drugi od 1959. do 1960. godine (Banić i sur. 2007, 74). Modernizacija i transformacija Gračana iz ruralne u urbanu sredinu šezdesetih godina ubrzala je konac agrarnoga društva te dovela do depopulacije domicilnog stanovništva (Novosel, 2021, 1115.–1146.). Stanovništvo se sve više zapošljava u gradu te napušta poljoprivredu kao primarni izvor prihoda. Migracijska kretanja dovode do vala naseljavanja Gračana u čemu prednjače stanovnici iz Bosne i Hercegovine (Novosel, 2008, 399) Broj brakova među domicilnim stanovništvom pada, a samim time polako nestaje i stari prezimenski mozaik. Rod Haramija sedamdesetih i osamdesetih godina još uvijek uživa ugled među stanovništvom Gračana. Sedamdesetih se godina osobito isticao Ivan Haramija stariji zvan Starina, a koji je uz djelatnost u osiguravajućim kućama radio i na mjesnom groblju (Haramija, 2007, 206). Njegov sin, Ivan Haramija mlađi, nastavio je očevim stopama te se uključio u društvene i političke procese devedesetih godina. Bio je politički aktivan te kao takav obnašao dužnost zastupnika u Gradskoj skupštini Grada Zagreba u jednom mandatu (Haramija, 2007, 209). Obojica su Haramija, otac i sin Ivan bili aktivni članovi HSPD-a Podgorac, o čemu svjedoče zapisi u društvenoj spomenici (Banić i sur. 2007, 82). Karakteristika roda Haramija bila je i njihova povezanost s Katoličkom crkvom te njenim institucijama. Mnogobrojni su članovi roda bili prisutni kao laici u radu crkvenih ustanova, a među svećenicima se istaknuo Stanislav Haramija. Rođen je 1935. godine, a za svećenika u redu Družbe Isusove zaređen je 1966. godine

(Novosel, 2008, 304). Cijeli pastoralni rad proveo je u Slavoniji i Baranji kao župnik više tamošnjih župa. Umirovljen je 2008. godine kao župnik župe u Sibirju, a preminuo 2019. godine u Đakovu („Preminuo vlč. Stanislav Haramija“). Unatoč društvenom ugledu u zajednici, rod Haramija demografski sve više slabi. Godine 1996. prezime Haramija izumrlo je u zaseoku Isce, staroj djedovini roda. Ugasilo se smrću Katarine Haramije rođ. Bošnjir, posljednje nositeljice prezimena (Novosel, 2008, 363). Prema popisu obitelji župe Gračani iz 1998. godine, osam je obitelji nosilo prezime Haramija, a nositelja prezimena bilo je 28 (HR-AŽG, Popis obitelji župe Gračani 1998./99). Najnoviji podaci iz 2023. godine još su porazniji za rod Haramija. Prema istovjetnoj župnoj evidenciji broj obitelji Haramija samnjio se na šest, a broj nositelja prezimena na 12 osoba (HR-AŽG, Popis obitelji župe Gračani 2022./23). Time se broj članova roda Haramija u dvama desetljećima više nego prepolovio, a preostala domaćinstva uglavnom su napućena starijom populacijom.

7. Zaključak

Prezime Haramija u povijesnim se vrelima javlja u drugoj polovici XVI. stoljeća. Nastalo kao posljedica osmanskih osvajanja hrvatskih zemalja i sam je naziv proizašao iz arapsko-turske riječi *harami*. Zahvaljujući takvom povijesnom slijedu te geografskom položaju Gračana u podnožju Medvednice, prezime se očuvalo sve do suvremenog doba. Kao potomci nekadašnjih vojnika, čuvara cestovnih i šumskih puteva od osmanskih akindžija i martologa, haramije se tijekom vremena transformiraju u seljački stalež. Članovi roda okupljaju se u kućnoj zadruzi koja se razilazi u drugoj polovici XIX. stoljeća, a njeni članovi izgrađuju vlastite kuće na zemljištima dobivenima diobom. Tijekom prve polovice XX. stoljeća Haramije doživljavaju društveni i demografski zenit čineći uz rod Banića najveći rod u Gračanima i okolnim zaseocima. Povijesni podaci svjedoče njihovom značajnom doprinosu na sve aspekte političkog i društvenog života u Gračanima. Sve do konca devedesetih godina prošloga stoljeća predstavnici roda ističu se svojim djelovanjem u raznim udrugama i institucijama. No slab prirodni prirast i starenje populacije dovode rod do opasnosti izumiranja u samim Gračanima, što se očituje u tek 12 članova nosioca prezimena 2023. godine. Iako je budućnost roda Haramija u Gračanima danas neizvjesnija nego prije, nema sumnje kako je isti u prošlosti ostavio snažan pečat svojim postojanjem i djelovanjem

Popis izvora

- HR-AŽG, Zagreb, Arhiv župe Gračani, Popis obitelji župe Gračani 1998./1999.
- HR-AŽG, Zagreb, Arhiv župe Gračani, Popis obitelji župe Gračani 2022./2023.
- HR-AŽR, Zagreb, Arhiv župe Remete, Prilozi za izradu Statusa.
- HR-AŽR, Zagreb, Arhiv župe Remete, Status animarum pro anno 1818.
- HR-AŽR, Zagreb, Arhiv župe Remete, Status animarum župe Remete 1850. – 1963.
- HR-DAZG, Zagreb, Državni arhiv u Zagrebu, Upravna općina Gračani – Remete (UOGR), Listovi za domaćinstvo G-Z (Gračani, Remete, Zvečaj), 1931., kut. 75.
- HR-DAZG, Zagreb, Državni arhiv u Zagrebu, Upravna općina Gračani – Remete (UOGR), Popis osoba obrtnika u opštini Gračanskoj, br. 4391/1930., kut. 27.
- Sbornik zakonah i naredabah valjanih za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, 1889., br. 32.

Internetski izvori

- „Preminuo vlč. Stanislav Banić“. Informativna katolička agencija. 01.04.2019. Posjećeno 01.12.2023. <https://ika.hkm.hr/vijesti/preminuo-vlc-stanislav-haramija/>

Popis literature

- Adamček, Josip (1980). Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Aralica, Tomislav; Aralica Višeslav (1996). Hrvatski ratnici kroz stoljeća. Zagreb: Znanje.
- Banek, Mirko (1994). Kućne zadruge u Gračanima. KAJ – časopis za književnost, umjetnost, kulturu, 27/1994., br. 1, 41-44.
- Banek, Mirko (1998). Povijest Gračana. KAJ – časopis za književnost, umjetnost, kulturu, 31/1998., br. 3-4, 121-128.
- Dobronić, Lelja (1957). Prilog za poznavanje najstarijih posjeda Zagrebačkog Gradeca. U: Andrija Ljubomir Lisac (ur.), Zbornik Zagrebačke klasične gimnazije 1607. – 1957. (601-619). Zagreb: Klasična gimnazija.

- Dobronić, Lelja (1953). Povjestni spomenici slob. kralj. grada prijestolnice Kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske, svezak XIX. Zagreb: Muzej grada Zagreba.
- Dobronić, Lelja (1992). Slobodni i kraljevski grad Zagreb. Zagreb: Školska knjiga.
- Dobronić, Lelja (2003). Stari vijenac sela oko Zagreba. Zagreb: Muzej grada Zagreba.
- Dobronić, Lelja (1949). Uređenje i djelovanje Gradske uprave zagrebačkog Gradeca u XVII. stoljeću, svezak XVIII. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.
- Haramija, Đurđica (2007). Kronologija moga zavičaja Gračana i rodoslovno stablo moje obitelji Belić, Kos – Bujan i Trnčević. Zagreb: Vlastita naklada.
- HSPD Podgorac – 100 godina (2007). Stjepan Banić i suradnici (ur.). Zagreb: HSPD Podgorac.
- Kampuš Ivan; Karaman Igor (1988). Tisućljetni Zagreb. Zagreb: Školska knjiga.
- Karbić, Damir; Ladić, Zoran (1994). Kretanje i struktura stanovništva stanovništva u naseljima Zagrebačkog Gradeca do 1857. godine U: Kampuš, Ivan; Margetić, Lujo; Šanjek, Franjo (ur.), Zagrebački Gradec 1242. – 1850. (251-275). Zagreb: Grad Zagreb.
- Klaić, Nada (1987). Medvedgrad i njegovi gospodari. Zagreb: Globus.
- Krišković, Vinko (1925). Hrvatsko pravo kućnih zadruga. Zagreb: Vlastita naklada.
- Kruhek, Milan (1995). Krajiške utvrde hrvatskog kraljevstva. Zagreb: Institut za suvremenu povijest.
- Macut, Petar (2018). Ustaška mladež. Zagreb: Despot Infinitus.
- Marković, Mirko (2006). Zagrebačke starine – prilozi poznavanju prošlosti grada Zagreba. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Novosel, Domagoj (2008). Gračanska kronika. Zagreb: Župa Gračani.
- Novosel, Domagoj (2019). Jesen Prigorja – Stanovništvo Upravne općine Gračani – Remete 1918. – 1941. Zagreb: Despot Infinitus.
- Novosel, Domagoj (2021). Urbanizacija i modernizacija sjeverne periferije Zagreba 1960. – 1970. Časopis za suvremenu povijest, vol. 53, no. 3, 1115-1146.
- Pavličević, Dragutin (1989). Hrvatske kućne zadruge I. (do 1881.). Zagreb: Golden marketing.

- Petrić, Hrvoje (2011). O preseljenju odbjeglih kmetova u Varaždinski generalat – Prilog poznavanju ranonovovjekovnih migracija na dijelu prostora današnje sjeverozapadne Hrvatske. *Historia Varasdiensis: časopis za varaždinsku povjesnicu*, vol. 1, no. 1, 55-86.
- Putanec, Valentin; Šimunović, Petar (1976). *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
- Sekulić, Ante (1986). *Remete – Pavlini u Hrvatskoj*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Šimunović, Petar (2006). *Hrvatska prezimena*. Zagreb: Golden marketing.
- Štefanac, Nataša (2012). Grad na prvoj crti obrane. U: Ivo Goldstein; Slavko Goldstein (ur.), *Povijest grada Zagreba, knjiga I. (108-153)*. Zagreb: Novi Liber.

The Demographic and Social Image of the Haramija Lineage in Gračani From the 16th Century to Modern Times

Summary

The family, as a basic unit of human community, has always been the foundation for creating wider and more complex structures than those of lineage, organizations and all the way to those of the highest order in the form of a nation. The mosaic of surnames, which in Croatia, as a traditionally Catholic country, was mainly formed after the Council of Trent (1545–1563), has enabled the tracking of demographic and social genealogical processes across historical periods.

Studying certain familial and genealogical societies on a micro level creates a wider demographic and societal picture of Croatian society in different historical processes and events. The transformation of lineages through family organizations all the way to nuclear family units in modern society also gives us a good overview of the history of everyday life of the traditional Croatian family. The modernization of society through legal frameworks, as well as industrialization, inevitably influenced the development of lineages and families as well. Accordingly, the aim of this paper is to present a demographical and societal image of the Haramija lineage in Gračani from the very appearance of the surname in the 18th century to modern times.

Keywords: demographic image, Gračani, Haramija family, family, social image.